

Prof. Dr. Ramiz ABDYLI, Shkup

SKËNDERBEU SIPAS GJORGJI PULEVSKIT

Gjorgjija¹, M. Pulevski është njëri nga rilindësit më të shquar dhe konsiderohet si historiani i parë. Krahas historisë u mor edhe me etnografi, mbledhi shënime të shumta në terren, shkroi libra shkollorë, fjalorë, poezi etj. Në parathënien e fjalorit të botuar në Beograd më 1875 Pulevski thotë:

“Fjalor nga tre gjuha shkinisht maqedonisht, shqip dhe turqisht e ka shkru Gjorgji Pules”. Duke qëndruar gjatë kohë në terren për të hulumtuar dhe mbledhur shënime etnografike ai përcaktoi kufirin etnik midis Maqedonisë dhe Shqipërisë. Sipas tij ky kufi nga veriu fillonte te Katllanova, midis Shkupit dhe Velesit, për të vazhduar në jug, në lindje të Makedonski Brodit, në lindje të Kërçovës, të Demir Hisarit dhe më tej shkonte ndërmjet Manastirit e Prespës e në jug ky kufi shkonte përmes malit Pelister, në jug të Manastirit për të vazhduar më tej në Greqi. Në kuadër të përkufizimit të kufijve shqiptaro – maqedonas sipas Pulevskit, qytetet Shkup, Tetovë, Gostivar, Dibër, Strugë, Ohër dhe Resnjë ishin qytete të Shqipërisë, ndërsa ai vetë pohon se ishte i lindur në fshatin Galiçnik të Dibrës, në Shqipëri.²

¹ Gjorgjija M. Pulevski u lind në fshatin Galiçnik, në lindje të Dibrës më 1817, 1'818, vdiq në Sofje në qershor të viti 1895, (Македонски истриски рецник, ИНИ, 2002, Скопје, 399).

² Горги Пулевски, Избрани текстови, риредил . др. Томе Саздов, Скопје 1985, стр. 146 – 147, 139-152.

Pulevski shkroi disa vepra në fushën lëmin e historisë. Më e rëndësishme është “Славјанско – македонска општа историја”³ (Historia e përgjithshme sllavo – maqedonase). Në këtë vepër vëllimore ku autori përshkruan ngjarjet në Ballkan gjatë dhe pas pushtimit osman, në gjysmën e parë të shek. XV, midis tjerash thotë: “*turqit pushtuan tokat sllave dhe ato shqiptare, përfshirë edhe tokat e të atit të Skënderbeut, Gjonit*”.⁴ Ai pohon se Skënderbeu ishte djali më i vogël dhe më i shquar i Gjon Kastriotit. Mirëpo, gabimisht konstaton se u mor peng më 1431 kur i ati pranoi të bëhej vasal i sulltan Muratit II. Gjergjit, sipas tij, pasi iu ndërrua emri në Iskender (Aleksandër) u shkollua, duke u shquar nga të tjerët, sidomos në fushën e artit ushtarak.

Kjo mahniti vetë sulltanin, për çka që nga mosha 19 vjeçare e vuri atë në krye të disa ekspeditave të ushtrisë osmane, nga të cilat falë strategjisë shembullore që e ndiqte ai i sillte gjithnjë fitore Perandorisë Osmane.⁵

Pulevski pohon se Skënderbeu, duke fituar admirimin e sulltan Muratit të II ishte njëri nga komandantët e ushtrisë osmane në luftë kundër forcave të Janosh Huniadit në betejën e Nishit, në fillim të nëntorit të vitit 1443. Ndërkohë, Skënderebu përmes njerëzve të tij kishte vënë kontakte me gjeneralin e shquar hungarez. Historiani i përmendur sllavomaqedonas shkruan se në këtë betejë (1443) Skënderbeu ia doli ta vuloste nga sekretari i komandantit osman dokumentin e shkruar nga dora e tij, sipas të cilit emërohej komandant i garnizonit të Krujës. Pastaj për të humbur gjurmët vrau sekretarin osman dhe të gjithë njerëzit e tij që u gjendën aty. Kjo, pohon Pulevski i mundësoi Skënderbeut ta merrte me lehtësi Krujën dhe Shqipërinë.⁶

Duke përshkruar gjendjen në Ballkan pas pushtimit osman, Pulevski konstaton se nga të gjitha vendet e Ballkanit kundër pushtuesit osman luftoi Moldavia e Vllahia nën udhëheqjen e Huniadit si dhe Epiri nën udhëheqjen e Skënderbeut. Pulevski merr në thumb shtetet evropiane, të cilat po bënin shir në vend që të mbështesnin e bashkërendonin luftën kundër rrezikut osman, siç shprehet ai, “*të dy udhëheqësve të shquar të Ballkanit (mendohet në Skënderbeun dhe*

³ Горги Пулевски, Славјанскомакедонска општа историја, Скопје, 2003.

⁴ Po aty, 528.

⁵ Po aty.

⁶ Po aty, 553.

Janosh Huniadin)”.⁷ Po kështu, Pulevski e kritikon princin serb Gjuragi Brankoviqin, sepse ai jo vetëm që nuk e mbështeti luftën e këtyre dy komandantëve të shquar kundër pushtuesit të përbashkët, por duke qenë vasal i sulltan Muratit II nuk e lejoi, siç shprehet ky historian “*Skënderbeun trim të kalonte nëpër tokat e tija për të ndihmuar Janosh Huniadin në Betejën e Varnës 1444*”.⁸ Në vijim Pulevski, duke i analizuar gjithnjë luftërat e Skënderbeut kundër ushtrisë osmane në kontestin ballkanik e më gjerë evropian, vlerëson lartë strategjinë e ndjekur nga Skënderbeu dhe luftën heroike të ushtrisë së tij kundër ushtrisë shumëfishë më të madhe dhe shumë më mirë të armatosur osmane. Kjo luftë, shkruan ai, ishte e pandërprerë gjatë periudhës së viteve 1446-1448. Ndonëse nuk përmend betejat e dy viteve të para shqiptaro osmane, ai konstaton se ushtria shqiptare e udhëhequr nga Skënderbeu i shkaktoi dëme të mëdha ushtrive të shumta osmane. Sukseset e ushtrisë shqiptare, angazhuan sipas tij, numër të madh ushtarësh osmanë, duke ia lehtësuar kështu veprimet ushtrisë së Huniadit kundër ushtrisë osmane në viset e lumit Danub. Ky historishkrues pohon se fitoret e Skënderbeut i pamundësonin sulltan Muratit II të ndërmerre aksione luftarake kundër Janosh Huniadit, i cili depërtoi thellë në tokat e pushtuara të Perandorisë Osmane në Vllahi.⁹ Për të mposhtur qëndresën e ushtrisë shqiptare e udhëhequr nga strategu i shquar Skënderbeu, Pulevski thotë se sulltan Murati II u vu vetë në krye të një ushtrie të madhe dhe e rrethoi Krujën, por duke e zhvendosur këtë ngjarje të mirënjohur tre vite më herët.¹⁰ Gjithnjë sipas tij, forcat e sulltan Muratit II përderisa mbajtën të rrethuar Krujën një vit, Janosh Huniadit iu mundësua të sulmonte ushtrinë osmane dhe të depëronte deri në Fushë Kosovë. Kjo, sipas Pulevskit që arsyeya që sulltan Muratit II u detyrua të tërhiqte ushtrinë nga rrethimi i Krujës, për t’i shkruar në ndihmë ushtrisë së tij në Fushë Kosovë. Mirëpo ushtria e këtij të fundit u thye keqas.¹¹

Pulevski rrethimin e parë të Krujës e ngatërron me atë të Sfetigradit. Fitoren e Skënderbeut kundër ushtrisë osmane pas dështimit të rrethimit të parë të Krujës Pulevski, duke u mbështetur në të dhëna burimore, e krahason fitoren e Skënderbeut me fitoren e grekëve kundër ushtrisë perse në betejën e Peloponezit. Lidhur me

⁷ Po aty, fq. 538.

⁸ Po aty, 450.

⁹ Po aty, f. 547.

¹⁰ Po aty, f. 548.

¹¹ Po aty, 548-549.

këtë ai shkruan: *“në analet italiane dhe gjermane iu kushtua rëndësi e madhe fitores së Skënderbeut mbi ushtrinë osmane, sikurse edhe në analet greke për luftën e Peloponezit”*. Dështimi i sulltan Muratit II në luftë me ushtrinë e Skënderbeut në dy rrethimet e Krujës, sipas autorit të përmendur, ishte arsyeja e vdekjes së tij të parakohshme nga pika në zemër.¹²

Pas rënies së Konstandinopojës në duar të pushtuesve osmane Pulevski me të drejtë konstaton: *“mbeti vetëm një Skënderbe i vetmuar në Shqipëri që iu kundërvu sulltanit kolosal”*.¹³ Gjithnjë sipas autorit të përmendur sulltan Mehmeti II, pas marrjes së qytetit në ngushticën e Bosforit, i përqendroi sulmet e pareshtura kundër Shqipërisë, duke mos zgjedhur mjete për mposhtjen e saj. Mirëpo, sipas këtij autori, pas disa disfatave që i pësoi ushtria e tij në luftë me ushtrinë e Skënderbeut, sulltani osman i propozoi atij paqe, në këmbim të një tatimi simbolik vjetor. Propozimin e sulltan Muratit II, Pulevski thotë se Skënderbeu e hodhi poshtë. Ai më tej shkruan se Skënderbeu ishte i ndërgjegjshëm se pas këtij refuzimi do të pasonin vërsuljet osmane. Prandaj bëri përgatitjet e nevojshme për sulmet e pritshme të ushtrisë osmane, të cilës ushtria shqiptare i dha goditje dy herë radhazi. Historiani sllavomaqedonas më pas konstaton se pas dështimeve të ushtrisë osmane sulltan Mehmeti II vendosi që të vihej në krye të një ushtrie të madhe, më 1465,¹⁴ duke e ngatërruar këtë ekspeditë me ekspeditën e Ballaban pashës me atë të sulltan Mehemit II, një vit më vonë.

Rrethimin e dytë të Krujës (1450), të cilin Pulevski e zhvendos 16 vite më herët, pohon: *“sulltan Murati II mblodhi një ushtri të madhe dhe e rrethoi për herë të dytë Krujën, duke marrë me vete 12 topa që do të përdorëshin për herë të parë kundër Shqipërisë”*. Kjo, sipas tij përbënte *“një fuqi përrallore”*, përballë të cilës qëndronte ushtria trime shqiptare me komandantin legjendar Skënderbeun në krye.¹⁵

Pulevski e vë në dukje udhëtimin e Skënderbeut në Romë tek Papa i Romës për t'i kërkuar atij ndihmë në të holla, por sipas tij *“njeriu i parë i kishës katolike nuk ndihmoi atë”*.¹⁶ Megjithatë, kjo sipas Pulevskit *“nuk e theu moralisht kryetrimin Skënderbe”*.

¹² Po aty, f. 551.

¹³ Po aty, 564-565.

¹⁴ Po aty, f. 565.

¹⁵ Po aty, fq. 551.

¹⁶ Po aty, 566.

Përkundrazi ai u kihye në atdhe për ta mbrojtur Krujën e rrethuar më 1466". Edhe ky rrethim i Krujës, sipas autorit të përmendur, përkundër shpërpjesëtimit të madh në armatim dhe ushtarë midis ushtrisë osmane dhe asaj shqiptare, në sajë të trimërisë së madhe të ushtarëve shqiptarë si dhe të strategjisë së ndjekur nga Skënderbeu që i padiskutueshëm.

Pulevski në veprën e tij vëllimore nuk len anash as qëndresën heroike të arbëreshëve të Moresë dhe viseve të tjera të Greqisë kundër ushtrisë osmane. *Lidhur më këtë ai thotë që "në Peloponez e në malet deri në detin Jon shqiptarët luftuan trimërisht kundër ushtrisë së sulltan Mehmetit II, duke i dhënë goditje të rënda ushtrisë së tij"*.¹⁷

Rilindësi i shquar maqedonas e vlerëson realisht figurën e Skënderbeut në udhëheqjen e popullit shqiptar në luftë kundër pushtuesit osman. Sipas tij në luftërat 24 vjeçare, sa sundoi me Shqipërinë, Skënderbeu luftoi me Muratin II dhe Mehmetin II, me dy sulltanët më të shquar osmanë, mori vetë pjesë në 22 beteja në krye të ushtrisë shqiptare duke i dërmuar ushtritë kundërshtare. Në këto beteja, sipas tij, Skënderbeu mori shumë herë plagë nga ushtria kundërshtare.¹⁸

Duke vlerësuar lartë luftën e popullit shqiptar në luftë kundër ushtrisë osmane nën udhëheqjen e komandantit të saj të shquar, Pulevski shprehet se edhe vetë osmanët sikurse edhe të krishterët mahniteshin me aftësitë e Skënderbeut dhe e nderonin atë deri në përmasat e legjendës. Vetë jeniçerët osmanë e konsideronin Skënderbeun të shenjtë, sepse pas vdekjes, kur e pushtuan Lezhën zhvarrosën atë duke marrë secili prej tyre nga një copë të eshtrave, nga të cilat bënë hajmali, me besimin se do të bëheshin trima, do të fitonin guxim, do të fitonin të forcë e qëndrueshmëri ndër beteja.¹⁹

Në fund e shohim të arsyeshme të themi dy fjalë për vendin që zë Skënderbeu në historinë e popullit maqedonas. Në botimin e parë të kësaj historie në tre vëllime nuk flitet fare për Skënderbeun.²⁰ Ndërsa në versionin e saj më të ri (në pesë vëllime), në librin e dytë, prej 532 faqesh, për luftërat e popullit shqiptar kundër pushtuesit osman nën udhëheqjen e Skënderbeut flitet në tre faqe.²¹ Është për t'u vënë re se

¹⁷ Po aty, 573.

¹⁸ Po aty, 565-566.

¹⁹ Po aty, 566.

²⁰ Krah. Историја на македонскиот народ, книга прауа, Скопје 1969.

²¹ Историја на македонскиот народ, 2, ИНИ, македонска под турска власт (од XIV – крајот на XVIII век Скопје, 1998, 197 – 200.

në këto rreshta që i kushtohen luftës së popullit shqiptar nën udhëheqjen e Skënderbeut,²² për 16 betejat që u zhvilluan në tokat shqiptare në Maqedoni, nga Shkupi në veri e deri në Manastir në jug, nuk flitet fare për to. Kjo nuk do koment. Është për t'u habitur se si Pulevski, i cili në këto botime merret themeluesi i historiografisë maqedonase i kushtoi pakrahasueshëm vend më shumë në të (rreth 50 fq.) luftës së popullit shqiptar nën udhëheqjen e Skënderbeut, dhe e vlerësoi lartë figurën e tij. Është ironike se si pasardhësit e tij sot pas 120 vitesh të jenë aq mospërfillës ndaj kësaj figure me përmasa ballkanike dhe evropiane.

²² Po aty.